

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

**HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO
MHESHIMIWA DKT. PHILIP I. MPANGO (MB)
AKIWASILISHA BUNGENI MWONGOZO WA
KUANDAA MPANGO NA BAJETI YA
SERIKALI KWA MWAKA WA
FEDHA 2016/17**

**DODOMA,
JANUARI, 2016**

**HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO
MHESHIMIWA DKT. PHILIP I. MPANGO (MB)
AKIWASILISHA BUNGENI MWONGOZO WA
KUANDAA MPANGO NA BAJETI YA
SERIKALI KWA MWAKA WA
FEDHA 2016/17**

UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu likae kama kamati na kujadili Mwongozo wa Kuandaa Mpango na Bajeti ya Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2016/17.
2. **Mheshimiwa Spika**, awali ya yote namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutuwezesha kushiriki Mkutano wa Pili wa Bunge la 11 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Kipekee, napenda kutumia fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais, kwa kuchaguliwa kwao kuiongoza nchi yetu kwa kipindi cha miaka mitano ijayo. Vile vile, napenda kumpongeza Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb), Waziri Mkuu na waheshimiwa Mawaziri wote kwa kuteuliwa kushika

nafasi hizo muhimu katika uongozi wa nchi yetu. Pia nakupongeza wewe, Mheshimiwa Spika, na Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson, Naibu Spika, kwa kuchaguliwa kwenu kuongoza Bunge letu Tukufu. Aidha, ninawapongeza waheshimiwa Wabunge wote kwa kuchaguliwa kwao kuwawakilisha wananchi katika Bunge hili.

3. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuishukuru kwa dhati kabisa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti chini ya mwenyekiti wake Mheshimiwa Hawa Abdulrahman Ghasia, Mbunge wa Mtwara Vijijini, na makamu mwenyekiti Mheshimiwa Josephat Sinkamba Kandege, Mbunge wa Kalambo kwa ushirikiano wao. Maelekezo na ushauri mzuri waliotupatia wakati wa kujadili Mwongozo wa Kuandaa Mpango na Bajeti ya Serikali kwa Mwaka 2016/17 umetusaidia katika kuandaa hotuba hii na kuboresha Mwongozo wenyewe.

4. **Mheshimiwa Spika**, Mwongozo wa kuandaa Mpango na Bajeti ya Serikali ya mwaka wa fedha 2016/17 unawaelekeza wadau maeneo ya kuzingatia wakati wa uandaaji wa mipango na bajeti. Aidha, Mwongozo unaonesha mwenendo wa viashiria muhimu katika maendeleo ya kiuchumi na kijamii

ikijumuisha mapitio ya taarifa za utekelezaji wa mipango na miradi mikubwa ya kitaifa, malengo na maeneo ya vipaumbele katika kipindi cha muda wa kati, ukomo wa bajeti ya mwaka 2016/17; na mfumo wa utoaji taarifa za utekelezaji.

5. **Mheshimiwa Spika**, maelekezo ya msingi ya kuzingatiwa yametolewa katika maeneo makuu manne ambayo ni: utekelezaji wa Sheria ya Bajeti Na. 11 ya mwaka 2015; ukusanyaji wa mapato; usimamizi na udhibiti wa matumizi na ongezeko la madeni ya serikali. Aidha, Mwongozo umeainisha maeneo ya vipaumbele vilivyoainishwa katika Mpango wa Maendeleo wa Mwaka 2016/17 ambao unalenga kujenga uchumi wa viwanda. Pamoja na vipaumbele hivyo, Mwongozo unaelekeza kutekeleza miradi na shughuli muhimu ambazo utekelezaji wake unaendelea. Vile vile, Mwongozo unatoa mapendekezo ya mfumo wa mapato na matumizi ya Serikali kwa mwaka 2016/17, ambapo jumla ya Shilingi bilioni 22,991.4 zinatarajiwa kukusanywa na kutumika katika kipindi hicho, sawa na ongezeko la asilimia 2.2 ya makisio ya bajeti ya mwaka 2015/16. Ongezeko hilo litatokana na kuimarika kwa jitihada za ukusanyaji wa mapato ya ndani na kutarajiwa kupungua kwa fedha za misaada na

mikopo nafuu.

MAPITIO YA UCHUMI NA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI

Mwenendo wa Viashiria vya Uchumi

6. **Mheshimiwa Spika**, uchumi wa Taifa umeendelea kuimarika ambapo mwaka 2014 ulikua kwa asilimia 7.0. Aidha, katika kipindi cha Januari hadi Septemba 2015, uchumi umekua kwa wastani wa asilimia 6.9 ikilinganishwa na wastani wa asilimia wa 8.0 katika kipindi kama hicho mwaka 2014 kwa bei za mwaka wa kizio wa 2007. Ukuaji huu umechangiwa kwa kiasi kikubwa na sekta ya ujenzi kutokana na utekelezaji wa miradi mikubwa ya miundombinu ya barabara na nishati na ujenzi wa majengo ya biashara na makazi. Mfumuko wa bei ulipungua kufikia wastani wa asilimia 4.0 Januari, 2015 na kuongezeka kufikia asilimia 6.1 Juni, 2015 ikilinganishwa na lengo la asilimia 5.0 kwa kipindi hicho.

7. **Mheshimiwa Spika**, thamani ya mauzo ya bidhaa na huduma nje iliongezeka kwa asilimia 8.3 kutoka Dola za Kimarekani milioni 8,589.3 mwaka 2013/14 hadi Dola za Kimarekani milioni 9,299.8 mwaka 2014/15. Hata hivyo, thamani ya uagizaji wa

bidhaa na huduma mwaka 2014/15 ilipungua kutoka Dola za Kimarekani milioni 13,966.2 mwaka 2013/14 hadi Dola za Kimarekani milioni 13,370.1 sawa na asilimia 4.3 kutokana na kupungua kwa thamani ya uagizaji wa mafuta kwa asilimia 27.2 katika kipindi hicho.

8. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha mwaka 2014/15 thamani ya shilingi dhidi ya Dola ya Marekani imekuwa na mwenendo usioridhisha. Thamani ya shilingi imepungua kwa asilimia 24.1 kutoka wastani wa shilingi 1,731.31 kwa dola moja mwezi Novemba 2014 hadi shilingi 2,149.1 kwa dola moja mwezi Novemba 2015. Hali hii imetokana na kuimarika kwa uchumi wa Marekani pamoja na kupungua kwa mapato ya mauzo nje ikilinganishwa na mahitaji ya kuagiza huduma na bidhaa kutoka nje. Serikali ilichukua hatua mbalimbali za kuimarisha thamani ya shilingi ikiwa ni pamoja na kuongeza kiwango cha amana kwa benki za biashara wanachotakiwa kuhifadhi Benki Kuu. Aidha, Serikali itahakikisha inapata suluhisho la muda mrefu ambalo ni upatikanaji wa umeme wa uhakika na kuimarisha uzalishaji viwandani ili kuongeza mauzo nje ya bidhaa za viwandani.

Utekelezaji wa Bajeti 2014/15

9. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/15, Serikali ilikadiria kukusanya na kutumia shilingi bilioni 19,853.3. Kati ya kiasi hicho, mapato ya ndani yakijumuisha ya Halmashauri yalikadiriwa kuwa shilingi bilioni 12,636.5; na misaada na mikopo shilingi bilioni 2,941. Katika mwaka 2014/15, mapato ya ndani yalifikia shilingi bilioni 11,013 sawa na asilimia 89 ya makadirio ya mwaka, ikiwa ni ongezeko la asilimia 6 ikilinganishwa na mapato yaliyokusanywa katika mwaka 2013/14. Mapato ya kodi yalifikia shilingi bilioni 9,938.4 sawa na asilimia 87.8 ya makadirio. Sababu za kutofikia malengo ni pamoja na kushuka kwa shughuli za utafiti na utafutaji wa madini, mafuta na gesi ambazo hutozwa kodi ya zuio; anguko la bei katika soko la dunia hasa kwenye dhahabu; na kushuka kwa bei ya baadhi ya bidhaa kutoka nje hususan mafuta ya petroli.

10. **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa matumizi, jumla ya shilingi bilioni 17,189.7 zilitumika, ikiwa ni asilimia 87 ya makadirio ya mwaka 2014/15. Kati ya kiasi hicho, shilingi bilioni 13,928.0 zilikuwa ni matumizi ya kawaida, sawa na asilimia 4 zaidi ya lengo kutokana na kuongezeka kwa mahitaji ya

kugharamia uchaguzi mkuu. Matumizi ya maendeleo yalikuwa shilingi bilioni 3,261.7, sawa na asilimia 51 ya lengo. Upungufu huo ulitokana na kupungua kwa misaada na mikopo kutoka nje.

Mafanikio ya Utekelezaji wa Bajeti 2014/15

11. **Mheshimiwa Spika**, mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji wa bajeti ya mwaka 2014/15 ni pamoja na yafuatayo:

- i. Kuandaa Sheria ya Bajeti Na. 11 ya mwaka 2015 na kupitishwa na Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na kuanza kutumika rasmi tarehe 01 Julai, 2015. Utekelezaji wa Sheria hii unatarajia kuboresha usimamizi wa matumizi ya fedha za umma na hatimaye kuimarika kwa nidhamu ya utekelezaji wa bajeti ya Serikali;
- ii. Kujenga barabara za kupunguza msongamano wa magari katika jiji la Dar es Salaam;
- iii. Kuongeza bajeti ya sekta ya kilimo, ikijumuisha fedha za ruzuku ya pembejeo (mbolea, mbegu bora na dawa za mimea) kutoka shilingi bilioni 866.9 mwaka 2012/13 hadi shilingi bilioni 1,084.7 mwaka 2014/15;
- iv. Kukamilisha ujenzi wa bomba la gesi Mtwara – Dar es Salaam pamoja na mtambo wa kuzalisha

- umeme wa gesi – Kinyerezi I wa MW 150;
- v. Kuendelea kujenga na kukarabati miundombinu ya maji ambayo imeongeza idadi ya watu wanaopata maji safi na salama vijijini kutoka asilimia 51 mwaka 2013/14 hadi asilimia 60 ikilinganishwa na lengo la asilimia 57 kwa mwaka 2014/15;
 - vi. Kuongeza idadi ya wanafunzi wa elimu ya juu wanaofaidika na mikopo; na
 - vii. Kugharamia uchaguzi wa serikali za mtaa wa mwaka 2014 pamoja na Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2015.

Changamoto za Utekelezaji wa Bajeti 2014/15

12. **Mheshimiwa Spika**, licha ya mafanikio yaliyopatikana katika sekta mbalimbali za kijamii na kiuchumi, utekelezaji wa bajeti ya Serikali ya mwaka 2014/15 ulikabiliwa na changamoto zifuatazo:
- i. ukwepaji wa kodi;
 - ii. mwitikio hasi kwenye matumizi ya mashine za kielektroniki (EFDs);
 - iii. kuibuka kwa masharti mapya katika utoaji wa fedha za misaada na mikopo ya kibajeti;
 - iv. Kuongezeka kwa malimbikizo ya madai ya makandarasi, watoa huduma na watumishi;
 - v. Kuongezeka kwa matumizi ya Serikali

kusikowiana na hali halisi ya upatikanaji wa mapato;

- vi. Mazingira magumu ya ukusanyaji wa kodi katika sekta isiyo rasmi; na
- vii. Ufanisi duni wa baadhi ya mashirika unaolazimu kuendelea kupata ruzuku ya mishahara na uendeshaji kutoka serikalini.

Hatua za Kukabiliana na Changamoto za Utekelezaji wa Bajeti 2014/15

13. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inaendelea kuchukua hatua mbalimbali ili kukabiliana na changamoto zilizojitokeza katika utekelezaji wa bajeti. Baadhi ya hatua hizo ni pamoja na:

- i. kusimamia dhana ya kulipa kodi kwa hiari na uwajibikaji kwa watumishi wasio waadilifu;
- ii. mpango wa kutoa mashine za EFDs na kudhibiti matumizi ya mfumo huo;
- iii. kuendelea na majadiliano baina ya serikali na Washirika wa Maendeleo ili kupata fedha za misaada na mikopo kama ilivyopangwa;
- iv. mafungu kutoingia mikataba ya huduma bila kuzingatia uwezo wa bajeti na upatikanaji wa fedha;
- v. kupunguza matumizi yasiyo ya lazima;
- vi. kuendelea na utekelezaji wa programu

mbalimbali za kurasimisha shughuli za sekta isiyo rasmi; na

- vii. Serikali inakusudia kufanya marekebisho makubwa kwa mashirika ya umma ili yaweze kujiendesha kibiashara bila kutegemea ruzuku ya Serikali.

Utekelezaji wa Bajeti ya Nusu Mwaka ya 2015/16

14. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2015/16, Serikali ilipanga kukusanya na kutumia kiasi cha shilingi bilioni 22,495.5. Katika kipindi cha Julai hadi Desemba 2015, mapato yote ya Serikali yalikuwa jumla ya shilingi bilioni 10,237.7 ikiwa ni sawa na asilimia 88.8 ya makadirio ya nusu mwaka. Aidha, hadi kufikia Desemba 2015, Serikali imetoa mgao wa matumizi wenye thamani ya shilingi bilioni 10,312.4 sawa na asilimia 89 ya lengo la shilingi bilioni 11,531.1 katika kipindi hicho. Kati ya kiasi kilichotolewa, shilingi bilioni 8,181.5 zilikuwa ni matumizi ya kawaida na shilingi bilioni 2,130.9 ni matumizi ya maendeleo.

Mafanikio ya Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka 2015/16

15. **Mheshimiwa Spika**, Mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji wa bajeti kwa kipindi cha nusu

mwaka 2015/16 ni pamoja na yafuatayo:

- i. Ongezeko la makusanyo ya mapato ya kodi;
- ii. Kufanikisha Uchaguzi Mkuu kwa kutumia mapato ya ndani;
- iii. Kuongezeka kwa wanafunzi wanaofaidika na mikopo ya elimu ya juu
- iv. Kuanza utekelezaji wa elimu msingi bila malipo;
- v. Kuanza kulipa madai ya wakandarasi na madai ya mikataba ya vifaa vya ulinzi na usalama;
- vi. Utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa mapato ya ndani (kama vile Wakala wa Umeme Vijijini, Wakala wa Barabara, Kinyerezi II pamoja na miradi yenye vyanzo vya mapato kama Mfuko wa Reli, Mfuko wa Maji, na
- vii. Ulipaji wa mishahara ya watumishi wa Serikali kwa wakati.

Changamoto za Utekelezaji wa Bajeti Mwaka 2015/16

16. **Mheshimiwa Spika**, Licha ya mafanikio yaliyopatikana katika sekta mbalimbali za kijamii na kiuchumi, utekelezaji wa bajeti ya Serikali nusu ya kwanza ya mwaka 2015/16 ulikabiliwa na changamoto zifuatazo:

- i. Ukwepaji wa Kodi kwa wafanyabiashara wasio waadilifu;

- ii. Mwitikio hasi kwenye matumizi ya mashine za kielektroniki (EFDs);
- iii. Kuongezeka kwa matumizi ya Serikali kusikouwiana na hali halisi ya upatikanaji wa mapato;
- iv. Mazingira magumu ya ukusanyaji wa kodi katika sekta isiyo rasmi; na
- v. Ufanisi duni wa baadhi ya mashirika unaolazimu kuendelea kupata ruzuku ya mishahara na uendeshaji kutoka serikalini.

Hatua za Kukabiliana na Changamoto za Bajeti Mwaka 2015/16

17. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inaendelea kuchukua hatua mbalimbali ili kukabiliana na changamoto zilizojitokeza katika utekelezaji wa bajeti. Baadhi ya hatua hizo ni pamoja na:
- i. kusimamia dhana ya kulipa kodi kwa hiari na uwajibikaji kwa wafanyabishara wasio waadilifu;
 - ii. mpango wa kutoa mashine za EFDs na kudhibiti matumizi ya mfumo huo;
 - iii. kuendelea na majadiliano baina ya Serikali na Washirika wa Maendeleo ili kupata fedha za misaada na mikopo kama ilivyopangwa;

- iv. kupunguza matumizi yasiyo ya lazima na kuimarisha usimamizi wa ukusanyaji wa mapato;
- v. kuendelea na utekelezaji wa programu mbalimbali za kurasimisha shughuli za sekta isiyo rasmi; na
- vi. Serikali inakusudia kufanya marekebisho makubwa kwa mashirika ya umma ili yaweze kujiendesha kibiashara bila kutegemea ruzuku ya Serikali.

MAMBO MUHIMU KATIKA KUANDAA MWONGOZO WA MPANGO NA BAJETI WA MWAKA 2016/17

18. **Mheshimiwa Spika**, katika uandaaji wa Mwongozo wa Mpango na Bajeti kwa mwaka fedha 2016/17 Serikali inatarajia kusimamia mambo muhimu kama ifuatavyo:

a) Shabaha za Uchumi Jumla

19. **Mheshimiwa Spika**, Shabaha na malengo ya uchumi jumla katika kipindi cha 2016/17 – 2020/21 ni kama ifuatavyo:-

- (i) Pato Halisi la Taifa kukua kwa asilimia 7.0 mwaka 2015, asilimia 7.2 mwaka 2016, na kuendelea kuongezeka hadi wastani wa asilimia

8 katika kipindi cha muda wa kati kwa kutumia takwimu zilizorekebisha za mwaka wa kizio wa 2007;

- (ii) Kuendelea kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei na kuhakikisha kuwa unabaki kwenye wigo wa tarakimu moja kufikia asilimia 6.0 Juni 2016 na kubaki kati ya asilimia 5 na asilimia 8 katika kipindi cha muda wa kati;
- (iii) Mapato ya ndani ikijumuisha mapato ya Halmashauri kufikia asilimia 14.8 ya Pato la Taifa mwaka 2016/17, asilimia 15.1 mwaka 2017/18, na asilimia 16.3 mwaka 2019/20;
- (iv) Mapato ya kodi kufikia asilimia 13.2 ya Pato la Taifa mwaka 2016/17, asilimia 13.5 ya Pato la Taifa mwaka 2017/18 na kufikia asilimia 14.4 ya Pato la Taifa ifikapo mwaka 2019/20;
- (v) Matumizi ya Serikali yanatarajiwa kupungua kutoka asilimia 23.9 ya Pato la Taifa mwaka 2015/16 hadi asilimia 21.5 mwaka 2016/17 kufuatia kukamilika kwa uchaguzi mkuu;
- (vi) Kupunguza nakisi ya bajeti (ikijumuisha misaada) kutoka asilimia 4.2 mwaka 2015/16 na kuendelea kupungua hadi chini ya asilimia 3.0 katika kipindi cha muda wa kati;
- (vii) Kasi ya ukuaji wa ujazi wa fedha kwa tafsiri pana zaidi (M3) kuwa asilimia 16.0 Juni 2016

na kupungua kufikia asilimia 15.6 Juni 2017 na kubakia katika kiwango cha wastani wa zaidi ya asilimia 14.0 katika kipindi cha muda wa kati sambamba na lengo la kupunguza mfumuko wa bei;

- (viii) Nakisi katika urari wa malipo ya kawaida kuwa asilimia 9.4 ya Pato la Taifa mwaka 2015/16 na kuendelea kupungua hadi chini ya wastani wa asilimia 8 katika kipindi cha muda wa kati; na
- (ix) Kuwa na akiba ya fedha za kigeni kwa kiwango cha kukidhi mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje kwa kipindi kisichopungua miezi minne.

b) Misingi ya Mpango na Bajeti

20. **Mheshimiwa Spika**, Misingi ya Mpango na Bajeti ya Serikali katika kipindi cha mwaka 2016/17 ni pamoja na:-

- (i) Amani, usalama, na utulivu wa ndani na nchi jirani vitaendelea kuimarishwa na kudumishwa;
- (ii) Viashiria vya uchumi jumla na maendeleo ya jamii kama vile Pato la Taifa, biashara ya nje, ujazi wa fedha, mapato na matumizi na viashiria vya huduma za jamii vitaendelea kuimarika;
- (iii) Sera za fedha zitaendelea kuimarishwa ili ziendane na sera za bajeti zitakazosaidia

kupunguza mfumuko wa bei na tofauti kati ya riba za amana na za mikopo;

- (iv) Kuendelea kuimarika na kutengemaa kwa uchumi wa dunia;
- (v) Bei za mafuta katika soko la dunia zitaendelea kuwa nzuri; na
- (vi) Hali nzuri ya hewa nchini na katika nchi jirani.

c) Maeneo ya Vipaumbele

21. **Mheshimiwa Spika**, Mwongoo wa Mpango na Bajeti wa mwaka 2016/17 umezingatia mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2016/17; Mpango Elekezi wa Miaka 15 (2011/12 – 2025/26); Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025; na taarifa ya awali ya maandalizi ya Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano (2016/17 – 2020/21). Maeneo ya vipaumbele yatakayozingatiwa kama yalivyoainishwa katika Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2016/17 ni pamoja na:

- (i) Kukamilisha utekelezaji wa miradi inayoendelea ya Awamu ya Kwanza ya Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano (FYDP I) na MKUKUTA II;
- (ii) Uendelezaji wa viwanda vya kuimarisha ukuaji uchumi;
- (iii) Utekelezaji wa miradi mikubwa ya kielelezo

(Flagship projects);

- (iv) Kuboresha maeneo wezeshi kwa maendeleo ya viwanda yakiwemo nishati, ardhi, kilimo na miundombinu;
- (v) Kuendeleza Teknolojia ya Habari na Mawasiliano;
- (vi) Maendeleo ya ujuzi maalum ili kuongeza upatikanaji rasilimali watu wenye ujuzi unaokidhi mahitaji ya uchumi wa viwanda;
- (vii) Kuendeleza huduma za fedha, biashara na masoko; na
- (viii) Uendelezaji wa huduma za jamii kama vile elimu, afya na maji.

d) Mfumo wa Mapato na Matumizi ya Serikali kwa Mwaka 2016/17

22. **Mheshimiwa Spika**, Kwa kuzingatia sera za uchumi pamoja na misingi na sera za bajeti kwa mwaka 2016/17, Sura ya Bajeti inaonesha kuwa jumla ya Shilingi bilioni 22,991.5 zinatarajiwa kukusanywa na kutumika katika kipindi hicho. Jumla ya mapato ya ndani ikijumuisha mapato ya Halmashauri yanatarajiwa kuongezeka kufikia Shilingi bilioni 15,801.2, sawa na asilimia 68.7 ya mahitaji yote ikilinganishwa na asilimia 62.2 mwaka 2015/16.

23. **Mheshimiwa Spika**, kati ya mapato hayo, Serikali inalenga kukusanya mapato ya kodi ya jumla ya Shilingi bilioni 14,106.6 sawa na ongezeko la asilimia 14.1 ikilinganishwa na makadirio ya mwaka 2015/16. Aidha, mapato yasiyo ya kodi na mapato kutoka vyanzo vya Halmashauri ni Shilingi bilioni 1,110.2 na Shilingi bilioni 584.4 kwa mtiririko huo. Serikali inategemea kukopa kiasi cha Shilingi bilioni 1,782.3 kutoka vyanzo vya nje vyenye masharti ya kibiashara. Aidha, mikopo ya ndani inakadiriwa kuwa Shilingi bilioni 3,300.5 zikijumuisha Shilingi bilioni 2,766.1 kwa ajili ya kulipia hatifungani na dhamana za Serikali zinazoiva. Washirika wa Maendeleo wanatarajiwa kuchangia Shilingi bilioni 2,107.4 ikiwa ni misaada na mikopo, sawa na asilimia 9.3 pungufu ya makadirio ya mwaka 2015/16 .

e) Vyanzo vya Mapato ya Ndani Kwa Mwaka 2016/17

24. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2016/17, Serikali inatarajia kukusanya jumla ya shilingi bilioni 14,139.0 (pamoja na TVCs) kutoka kwenye vyanzo vya kodi, sawa na asilimia 13.2 ya Pato la Taifa. Hii ni sawa na ongezeko la asilimia 15 ikilinganishwa na matarajio ya kukusanya jumla ya

shilingi bilioni 12,307.9 kwa mwaka 2015/16.

25. **Mheshimiwa Spika**, mchanganuo wa vyanzo vya mapato ya ndani (Jedwali limeambatishwa) hadi sasa ni pamoja na vifuatavyo:

- i. Kodi za moja kwa moja (Direct Taxes). Chanzo hiki kinajumuisha kodi ya mapato ya watumishi (PAYE), kodi ya mapato ya Watu Binafsi (*Individuals*), Tozo ya Kuendeleza Ujuzi (*Business and Skills Development Levy*) Kodi ya Makampuni (Corporation Tax), kodi za zuio (Withholding Taxes) pamoja na kodi nyinginezo ikiwa ni pamoja na kodi kutokana na michezo ya kubahatisha. Jumla ya mapato kutoka eneo hili ni shilingi bilioni 5,298.7;
- ii. Kodi za ndani zisizo za moja kwa moja (Indirect Taxes – Domestic). Chanzo hiki kinajumuisha kodi za ushuru wa bidhaa za ndani kama vile vinywaji mbalimbali, sigara na muda wa matumizi kwa simu za viganjani; Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT) kwa bidhaa na huduma za ndani. Jumla ya mapato katika eneo hili ni shilingi bilioni 3,920.9; na
- iii. Kodi zitokanazo na Biashara za Kimataifa (International Trade Taxes). Chanzo hiki kinajumuisha kodi ya Ushuru wa Forodha,

kodi mbalimbali zinazotozwa kwenye bidhaa za mafuta kama vile *Fuel levy*, ushuru wa bidhaa kwenye mafuta (*Excise duty on petroleum*), *Petroleum Fee-REA*, kodi ya ongezeko la thamani (*VAT on imports*), ushuru wa bidhaa pamoja na ushuru wa mifuko ya maendeleo ya Reli na Maji. Katika eneo hili Serikali inatarajia kukusanya jumla ya shilingi bilioni 5,812.9.

26. **Mheshimiwa Spika**, Aidha, jumla ya marejesho ya kodi kwa mwaka 2016/17 yanakadiriwa kuwa shilingi bilioni 925.9 na hivyo kufanya mapato halisi (net) kufikia shilingi bilioni 14,106.6. Vocha za Hazina (Treasury Vouchers – TVCs) zinakadiriwa kufikia shilingi bilioni 32.4 na hivyo, mapato yote pamoja na Vocha za Hazina kufikia shilingi bilioni 14,139.0.

27. **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa matumizi, katika mwaka 2016/17 Serikali inapanga kutumia jumla ya Shilingi bilioni 22,991.5 kwa matumizi ya kawaida na maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi bilioni 16,809.2 zimetengwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida, ikijumuisha Shilingi bilioni 6,651.5 kwa ajili ya mishahara. Aidha, matumizi ya maendeleo yatakuwa Shilingi bilioni 6,182.2 ambapo kiasi cha

Shilingi 4,810.1 ni fedha za ndani sawa na asilimia 77.8 ya fedha za maendeleo.

28. **Mheshimiwa Spika**, sehemu kubwa ya fedha za bajeti ya maendeleo zitatumika kugharamia miradi ya huduma za kijamii, na kiasi kidogo kitatumika kama mtaji (equity) wa kuwekeza kwenye miradi inayoweza kutupatia mapato (revenue generating projects) ambapo wakopeshaji wataongeza mtaji huo na kusimamia utekelezaji wa mradi husika. Aidha utaratibu wa PPP utatumika kuipunguzia serikali gharama za utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

f) Maelekezo ya Mwongozo

29. **Mheshimiwa Spika**, Mwongozo wa kuandaa Mpango na Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2016/17 umeainisha mambo muhimu yanayotakiwa kuzingatiwa na Maafisa Masuuli ambayo ni: Utayarishaji wa bajeti kwa kuzingatia Sheria ya Bajeti Na. 11 ya mwaka 2015; ukusanyaji wa mapato; usimamizi wa matumizi ya Serikali na hatua za kupunguza gharama; na kulipa na kuzuia ongezeko la madeni ya Serikali. Wizara, Idara zinazojitegemea, Taasisi na Wakala za Serikali, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za

Mitaa zinaelekezwa kuzingatia yafuatayo katika maeneo hayo:

Utekelezaji wa Sheria ya Bajeti

30. **Mheshimiwa Spika**, utekelezaji wa Sheria ya Bajeti Na. 11 ya mwaka 2015 ulianza tarehe 1 Julai, 2015. Hivyo, Maafisa Masuuli wanaagizwa kuzingatia Sheria hii na Kanuni zake za mwaka 2015 katika maandalizi na utekelezaji wa Mipango na Bajeti za Mafungu yao. Aidha, Sheria hii inaelekeza maafisa masuuli kuunda Kamati za Bajeti na kuwezesha kufanyika kwa mikutano ya maandalizi ya Mpango na Bajeti ya fungu husika. Majukumu ya Kamati za Bajeti yameainishwa katika kifungu cha 17(3) cha Kanuni za Bajeti za mwaka 2015. Kamati za bajeti zinawajibika kutimiza majukumu hayo, pamoja na kuzingatia nyaraka za Msajili wa Hazina na nyaraka nyingine za Serikali

Ukusanyaji wa Mapato ya Serikali

31. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha ukusanyaji wa mapato ya Serikali wanaelekezwa kuzingatia yafuatayo:

- (i) Mapato yote yatakusanywa na Wizara ya Fedha na Mipango. Hivyo basi, Maafisa Masuuli wa Wizara, Idara za Serikali, Wakala, Taasisi,

Sekretarieti za Mikoa, na Mamlaka za Serikali za Mitaa watatakiwa kuwasilisha mapato yote yatakayokusanywa yawasilishwe kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali na yatagawiwa kulingana na bajeti za mafungu zitakazoidhinishwa;

- (ii) Utaratibu wa 'Retention' uliokuwa ukitumika awali umefutwa. Hivyo, mapato yote yatakusanywa na kuwasilishwa kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali na kila fungu litapewa fedha kulingana na bajeti yake;
- (iii) Majengo ambayo hayajafanyiwa uthamini yatozwe kodi kwa makundi. Zoezi hili lifanyiike katika Majiji, Manispaa, Halmashauri za Miji, Makao Makuu ya Halmashauri za Wilaya na Mamlaka za Miji Midogo kwa kipindi cha mpito wakati zoezi la uthamini wa majengo hayo likikamilishwa;
- (iv) Kuainisha vyanzo vyote vya mapato kama moja ya mkakati wa kuboresha ukusanyaji wa mapato;
- (v) Kuboresha mazingira ya urasimishaji wa biashara ili kupanua wigo wa kodi;
- (vi) Kusimamia ipasavyo upatikanaji na matumizi sahihi ya mashine za kielektroniki (EFD);
- (vii) Kufanya mapitio ya mikataba yote iliyopewa misamaha ya kodi ili kutathmini faida zake na

kujipanga upya;

- (viii) Kuhakikisha taasisi zote umma zinatumia mifumo ya kielektroniki katika ukusanyaji wa kodi, ada, ushuru na tozo ili kudhibiti mianya ya upotevu wa mapato;
- (ix) Kuingia mikataba na wazabuni, makandarasi na watoa huduma wanaotumia mashine za kielektroniki; na
- (x) Kupitia upya viwango vya ada, ushuru na tozo ili kuzirekebisha ziendane na viwango vya soko katika kutoa huduma za umma.

Usimamizi wa Matumizi na Hatua za Kupunguza Gharama

32. **Mheshimiwa Spika**, katika kusimamia na kudhibiti matumizi ya Serikali, Maafisa Masuuli wanaelekezwa kuzingatia yafuatayo:

- (i) Kuhakikisha mikutano yote ikiwa ni pamoja na mikutano ya bodi, mafunzo na semina inatumia kumbi za Serikali na Taasisi za Umma;
- (ii) Kutoa kipaumbele kwa Taasisi za Umma katika kununua huduma kama vile bima, usafirishaji wa barua, mizigo na vifurushi (courier), matangazo na usafiri;
- (iii) Kuhakikisha Mashirika ya umma yaliyoundwa kwa lengo la kujiendesha kibiashara,

yanajiendesha kwa faida bila kutegemea ruzuku ya Serikali. Mashirika hayo ni pamoja na TANESCO, TAZARA, TRL, ATCL, RAHCO, TEMESA, Wakala wa Vipimo (WMA), Bodi ya Mazao Mchanganyiko;

- (iv) Kudhibiti matumizi ya umeme, simu na maji ikiwa ni pamoja na kufanya ukaguzi wa mara kwa mara;
- (v) Kudhibiti ulipaji wa mishahara kwa watumishi wanaostahili na waliopo katika vituo vya kazi. Aidha Wizara ya Fedha na Mipango itafanya sensa ya watumishi wote ili kuondokana na watumishi wanaolipwa bila kustahili;
- (vi) Kuendelea kufanya ununuzi wa bidhaa na huduma kwa pamoja/ wingi (in bulk) kutoka kwa wazalishaji au watengenezaji ili kupata nafuu ya bei. Hivyo, matumizi ya Wakala hayaruhusiwi;
- (vii) Kuendelea na ununuzi wa pamoja wa magari kupitia GPSA baada ya Maafisa Masuuli kupata vibali vya ununuzi kutoka kwa Waziri Mkuu;
- (viii) Kupunguza gharama katika maeneo mbalimbali ikiwemo matengenezo ya magari, mafuta ya magari, sherehe, matamasha, na safari za nje ya nchi;
- (ix) Kuimarisha ufuatiliaji na tathmini ya

utekelezaji wa bajeti ya Serikali katika ngazi zote;

- (x) Kudhibiti matumizi ya taasisi za Serikali yasiyo na tija na kufanya tathmini ya gharama za uendeshaji ili kuchukua hatua stahiki kwa maendeleo ya nchi; na
- (xi) Kusimamia kikamilifu Sheria ya Ununuzi wa Umma ili kuhakikisha kwamba mianya yote ya fedha za umma inayotokana na usimamizi hafifu inazibwa.

Kulipa na Kuzuia Ongezeko la Madeni ya Serikali

33. **Mheshimiwa Spika**, katika kudhibiti ulimbikizaji wa madeni, Maafisa Masuuli wanatakiwa kuzingatia kifungu Na. 52(1) cha Sheria ya Bajeti Na. 11 ya mwaka 2015 na Waraka wa Hazina Na. 4 wa tarehe 31 Desemba, 2014 kwa kufanya yafuatayo:

- (i) Kulipa madeni yale tu yaliyohakikiwa na kuingizwa kwenye hesabu za Serikali (Financial statement);
- (ii) Kuwasilisha kwa Mhasibu Mkuu wa Serikali taarifa ya madeni iliyokaguliwa na Mkaguzi wa ndani wa fungu na kuidhinishwa na Afisa Masuuli wa fungu husika;
- (iii) Kuzingatia maagizo na maelekezo mbalimbali

yaliyokwisha kutolewa na Serikali siku za nyuma kuhusu ununuzi wa bidhaa na huduma mfano ununuzi wa samani, kuhamisha watumishi, ununuzi wa magari, ulipaji na uzuiaji wa malimbikizo ya madeni;

- (iv) Kutumia LPO zinazotolewa kwenye mfumo wa IFMS katika kupata huduma; na
- (v) Kudhibiti uingiaji wa mikataba ya miradi inayotekelezwa kwa zaidi ya mwaka mmoja kwa kuzingatia Kifungu Na. 52 cha Sheria ya Bajeti Na. 11 ya mwaka 2015.

HITIMISHO

34. **Mheshimiwa Spika**, Serikali itahakikisha kuwa inaimarisha ukusanyaji wa mapato ya ndani na kuelekeza matumizi kwenye maeneo yenye tija kwa manufaa ya watanzania wote. Ni matumaini yangu kuwa wadau wote wanaohusika katika uandaaji na utekelezaji wa mwongozo huu watazingatia maelekezo yaliyopo ili kuhakikisha malengo na matarajio ya Mpango na Bajeti ya mwaka 2016/17 yanatimia.

35. **Mheshimiwa Spika**, baada ya maelezo hayo, naomba sasa Bunge lako Tukufu lipokee na kujadili Mwongozo wa Kuandaa Mpango na Bajeti ya Serikali ya Mwaka 2016/17.
36. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja.